

ristade. Alla bst i 23 **h** äro fullt tydliga, särskilt den nedre vänstra. Runan kan icke vara annat än **h**, icke **n**, icke **u**, icke heller **r**. 24—35 **litu ritu rita** är tydligt. 35 **a** är efteråt inklämt mellan 34 **t** och 36 **s**. 28—31 **ritu** är förmodligen en felristning. Sedan ristaren med 28—30 påbörjat ordet **rita**, har han trott sig vara i ordet **litu** och därför i 31 **u** upprepat 27 **u**. Han har sedan fortsatt med 32—35 **rita**. Felristningen tyder, liksom mycket annat, bl. a. det oregelbundna avståndet mellan runorna, på att denne ovane ristare icke har före huggningen tecknat upp hela inskriften på stenen, såsom hos skickliga runmästare i regeln synes ha varit fallet. Runan 38 är **i**; en fördjupning på v. sidan av hst är en naturlig fåra. 39 **n** är säkert, likaså följande 40 **a**. Övre bst i 41 **b** är säker, den nedre något skadad. H. bst i 42 **t** är otydlig, men sannolik. 43 **i** är säkert. Hst i 44 **r** är säker, men endast svaga spår finnas av bst. 45—46 **si** tydliga. Följande runa (47) är svag, men mitt på hst finnas spår av huggning, som ge intryck av bst till **h**. 48—51 **fast** äro fullt tydliga; 49 kan icke vara **r**. Hst i 52 **a** står i kanten av en ojämn yta, vilket förklarar det långa avståndet till 53 **b**. Denna är mycket svag, men efter upprepad granskning ha vi funnit **b** vara sannolikt eller säkert. 54 **u** är likaledes otydligt; endast spår finnas av hst:s övre och bst:s nedre del. 55—58 **anta** äro säkra. Likaså 59 **k**. I 60 **u** är hst tydlig, liksom nedre delen av bst. Av följande runa (61) är hst klar, men inga säkra spår finnas av bst. 62 **u** är fullt säkert. Detta är med säkerhet inskriftens sista runa.

Axehielm (F a 6): **kuno r - im auk iair auk uhasfh litu ratu rata stain pasa iftr nsina potar**. — Rhezelius (F a 10:1): **kuno rim auk ikir auk uhasfh litu ratu rata stain pasa iftr nsina potar**. — Ha dorph och Helgonius (B 117): **kunir k inkialtr kluhi - ir litu riti rita stnia paiaasi - ifitr haalta kinu**. — Dybeck: **kunir uk inkialtr kluhi pir litu ritu rita staia paiaasi - ifi . . . h - anta kunu**. — Brate: **kunir uk inkialtr uk** (»med **u** otydligt men **k** mycket tydligt») **iluhi** (»alla runorna klara utom den första **i**, hvars sträckning är gropig och oklar, blott runans nedre del tyckes klar») **pir** (»**ir** äro klara») **litu ritu rita stnia** (»med förväxling af **n** och **a**») **pninsi** (»hvarmed förmodligen åsyftas **painsi**; många af runorna äro mycket gropiga, så att det är svårt att urskilja, hvad som är ristadt») **ifr** (bst till **r** äro »gropiga», men runan »gör intryck af **r**») **sir** - (**s** tydligt, av **r** äro blott hst och v. bst tydliga) **buanta** (»**anta** äro fullt tydliga, **n** något mindre tydligt och **b** otydligt, kan nästan blott förmodas») **kunu** (»hvars **n** dock är mindre tydligt»).

De mycket varierande läsningarna vittna tydligt om hur svårläst inskriften är. Mot 36—52 **stin abtir sihfasta** svarar exempelvis Brates **stnia paiaasi ifr sir**. Efter upprepade noggranna granskningar ha vi vunnit den övertygelsen, att vår läsning i allt väsentligt måste vara riktig.

Den dödes namn har alltså varit *Sigfasti*, en sidoförm till *Sigfastr*; om detta namn se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Stenen är rest av hans hustru *Gunna* och söner *Ingialdr* och *Illugi*. Om namnet *Gunna* se U 43, om *Illugi* U 41.

Brate har påpekat ett par ornamentala likheter med en runsten på Tierps kyrkogård, L 260, ristad av Åsmund Kåreson: korsets form och, möjligen, den djurkropp, som ristaren har tecknat innanför slingan i övre vänstra hörnet. Överensstämmelserna äro i själva verket mycket obetydliga. Att den säkre mästaren Åsmund skulle ha ristat den om ett osäkert handlag vittnande U 193, är fullständigt uteslutet.

194. Väsby, Össeby-Garns sn.

Pl. 123.

Litteratur: D 2:118. R. Dybeck, *Reseberättelse* 1868 (ATA); C. Säve i VHA Akad:s Handlingar 26 (1869), s. 362 n. 1; G. Stephens, *Some Account of Scandinavian Runic Stones which speak of Knut the Great* (i: *Archæologia*, Vol. 43, London 1871), s. 104 f.; UFT h. 10 (1882), s. 216; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 13, *Anteckningar* (ATA); O. von Friesen, *Historiska runinskrifter* (i: *Fornvännen* 1909), s. 58, *Upplands runstenar* (1913), s. 27, *Runorna i Sverige* (1928), s. 50, *Runorna* (1933), s. 208; E. Arup, *Danmarks Historie* 1, s. 132.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate foto 1916 (ATA).

Runstenen står 700 m. Ö om Väsby, 600 m. NÖ om Söderby på södra sluttningen av en berg- och moränbacke. Ung. 500 m. Ö om Väsby gör vägen en skarp krök norrut till L. Karby skolkhus och Sjöberg. Om man från denna punkt fortsätter österut över ett åkerfält och sedan utefter södra kanten av stenbacken, kommer man lättast fram till stenens plats, omkring 75 m. V om backens östra spets. Söderut är en dæld, i vars botten ett vattendrag rinner till Garnsviken. Icke långt från U 194 har i kanten av en annan oodlad backe U 192 blivit funnen. — Vid Brates besök 1916 låg stenen på marken med runsidan uppåt. Den restes på samma plats år 1928.

Väsby-stenen omtalas första gången av Dybeck. Hans reseberättelse för 1868 innehåller följande om fyndet: »I norra sluttningen mot sänkningsen (fordom en vattuled) mellan Sjöberg och Söderby upptäckte jag en runsten, af hvilken blott ena långsidans kant var i dagen. Han aftäcktes, rengjordes och granskades. — Den märkliga inskriftens början: **alit (·) raisa (·) staln (·)**... föranlät mig snart att låta vända stenen, för att få — om icke mer — ett namn med ofvanstående första **a** till slutruna, såsom **airikia**, eller dylikt i sanning ovanligt mansnamn; men stenens andra sida fanns mycket ojämn och saknade ristning. Jag läser därför: **ali (· li)t (·) raisa (·)**. Ett hittills på ingen runsten förekommande uttryckssätt! För inskriftens innehåll i öfrigt är redogjort i årets Runhäfte.» I *Sveriges runurkunder* (1868) omtalar Dybeck, att han hade påträffat runstenen vid »ett af de diken, som från en här varande höjd löpa öfver gärdet ned i sänkningsen». Den har sålunda ursprungligen stått i åkerfältet S om den backe, där den nu är rest.

Grovkornig, grå granit med inslag av hård, vit kvarts, särskilt i ett band tvärsöver stenen i höjd med h. korsarmen och snett uppåt v. Höjd över marken 2,10 m. (stenens hela längd är 2,50 m.), bredd nedtill 0,75 m., över korsmitten 0,60 m. Inskriften är tämligen väl bevarad och på det hela taget tydlig. Grunda och svagt skönjbara äro de sista runorna upptill på v. sidan.

Inskrift:

alit raisa stalin pinoftir sik sialfan · hon tuknuts kialt anklanti · kup hialbi hons ant

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Ali (Alli) [li]t ræisa stæin þenna [æ]ftir sik sialfan. Hann tok [K]nuts giald a [Æ]nglandi. Guð hialpi hans and.

»Ale (Alle) lät resa denna sten efter sig själv. Han uppbar Knuts gäld i England. Gud hjälpe hans ande!»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut, icke heller efter 42 **s** eller framför 43 **k**. Ett sk, bestående av ett kort lodrätt streck, finnes efter 55 **i**, möjligen också, ehuru ej lika tydligt, efter 32 **n**. Mellan 6 **a** och 7 **i** är avståndet stort, beroende på att stenyttan här är hård kvarts, olämplig för ristning. 12 **a** och 28 **a** ha bst endast t. v. V. bst i 14 **n** och 32 **n** är kort. 18 **o** är tydligt, likaså 34 **o** och 66 **o**. 33 **h**: bistavarnas kors står t. h. om hst. 35 **n**, 39 **n**, 49 **n** och 70 **n** ha bst endast t. h. om hst. 38 **k** är icke stunget, icke heller 43 **k**, 50 **k**, 56 **k**. 39 **n** är säkert; likaså 42 **s**. 48 **a** är säkert, icke **o**. Fr. o. m. 65 **h** äro runorna grunda, särskilt 69—71 **ant**. Av 71 **t** äro bst tydligast.

Dybeck: 42 **i** (eller möjligen **r**). Sk efter 32 **n**. — Brate: Sk efter 32 **n**. 42 **s** (»det är omöjligt att läsa annat än **knuts** med **s**»), 69—71 **antu** (»Sista ordet är möjligen **antu**, ehuru bst till **u** delvis sammanfaller med en linie, som hör till ormens nos, men till denna linie kan icke öfversta delen af bst höra; en staf tyckes också finnas därtill. Emellertid är stället mellan **n** och ormens nos mycket gropigt af flinta, så att på **t** blott v. bst och nedre hälften af stafven ses med säkerhet, hvarför läsningen **antu** för **ant** är något osäker.»). — v. Friesen: 9 **o**. Sk efter 32 **n**. 42 **s**, 69—71 **ant**.

Inskriften saknar skiljetecken mellan orden. Skiljetecken förekommer endast mellan satserna. En runa skall flerstädes läsas två gånger: för slutljudet i ett ord och för uddljudet i det följande. Så är fallet med 18 **o**, 38 **k** och 48 **a**. Säkerligen måste en liknande dubbel-läsning ske vid inskriftens början i runföljden 1—4 **alit**. 2—3 **lit** återge givetvis pret. *let* 'lät'. Men runan 1 **a** ensam kan icke utgöra ett namn; den måste, såsom redan Dybeck insett, suppleras med 2—3 **li**. För denna läsning **ali** [**li**]**t** talar i hög grad, att namnet **ali** förekommer på en runsten, U 203, som nu befinner sig vid Angarns kyrka, endast några få km. V om Väsby. Inskriften på denna sten börjar: **ali lit**. Mycket sannolikt är, såsom redan Brate har antagit, att det är samme man som omtalas i båda inskrifterna. Ett liknande fall av ristning förekommer i U 102 **kalit**, vilket sannolikt skall upplösas **kali** [**li**]**t**. Jfr också **karlit** L 729 Ulunda, Tillinge sn, som sannolikt skall uppläsas **karl** [**li**]**t** (ehuru även **kar lit** är tänkbart). I uppländska inskrifter förekommer **ali** för övrigt endast några gånger: L 69 Gryta, Gryta sn, L 121 Norby, Bondkyrko sn, L 188 vid Samnan, G. Uppsala sn, L 590 Broby, Kårsta sn. **ali** kan återge ett *Alli* eller *Äli*. Se härom R. Kinander i *Smålands runinskrifter*, s. 74.

Dybeck har endast delvis förstått inskriftens mening. Runföljden 33—47 **hontuknutikialt** har han icke lyckats upplösa. Han föreslår: **hon tuk uti kialt** (varvid han förmodar, att 39 **n** är en felristning), vilket väl skall betyda »han tog gäld ute», men anför även ett förslag av prof. Carl Säve: **hon tok nu [u]ti kialt**. Den förste som i inskriften läste namnet Knut, var prof. George Stephens: »he took for Knut gild, he levied tax for Knut, he was one of King Knut's tax-gatherers and body-guard, he was a member of Knut's Thingmanna-tid». Knut är givetvis Knut den store, och eftersom han var Englands konung 1017—35, måste inskriften tillhöra denna tid, snarast 1030-talet. Genom Brates och von Friesens undersökningar blev det klart, att inskriften innehöll gen. **knuts**, icke dat. **knuti**, såsom Dybeck hade läst. Därmed möjliggjordes en riktigare uppfattning av inskriftens mening: »Knuts gäld» kunde icke blott betyda »skatt som tillkom Knut» utan lika väl »gäld som Knut utbetalade». Enligt von Friesen avser ordet **kialt** — såväl här som i inskriften U 344 — den betalning som de nordiska krigarna i Knuts tjänst erhö, då han år 1017 hemsände sin stora flotta efter erövringen av England, den s. k. danagälden. »Han tog Knuts gäld i England» innebär alltså, att Ale fått andel av denna gäld.

195. Åby, Össeby-Garns sn. Nu vid Stångberga skola.

Pl. 123.

Litteratur: B 239, L 597, D 2:166. — J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 32; UFT h. 10 (1882), s. 218; E. Brate, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 239); Dybeck a. a.; Brate foto 1916 (ATA).

Runstenen fanns enligt Peringskiöld vid »Åby broo wijd landzvägen». »Nu ligger han längre i vester», skriver Dybeck, vid torpet Nykvarn på Kumla ägor, »i diket mellan torpet och landsvägen». Den har sedermera blivit flyttad till Stångberga skola mitt emot Nykvarn på andra sidan vägen. Där står den rest upp och ned på en berghäll S om skolhuset, fastsatt vid hällen med tre järnstölar. På denna plats befann sig stenen år 1916, vid Brates besök.

Stenen är svårt skadad nedtill; en stor del av fotstycket är avslagen, varigenom inskriftens början och slut gått förlorade. F. ö. är ristningen tydlig och väl bevarad. Sandsten. Höjd 1,44 m., bredd 0,80 m. Upptill är ytan ojämn, och den översta delen av slingan står på ett parti, som buktar bakåt. En del av runorna här kunna endast med svårighet ses framifrån.